

Plány a touhy

Finanční poměry Julia Zeyera

Dita Křišťanová

Spisovatelův život se během 19. století proměňoval. Statut profesionálního spisovatele, jaký známe ze západní Evropy té doby, se v českých kotlinách objevuje až v polovině 19. století. Do té doby obvykle spisovatel měl nějaké občanské povolání, ať už byl kněz, učitel či nejčastěji novinář. Spisovatelů, kteří neměli občanské zaměstnání, nebylo mnoho. V celém Předlitavsku jich bylo v r. 1881 zaznamenáno 734, přičemž číslo platí pro nezávislá intelektuální zaměstnání (CHARLE 2004: 101). Malý počet rakouských intelektuálů, kteří uváděli psaní jako zdroj obživy, je možné vysvětlit i tím, že tato profese byla ve střední Evropě společensky mnohem méně ceněna, než tomu bylo např. v Anglii či Francii. Německy píšící autory navíc přitahovala více Vídeň, kde se soustředili. Praha byla de facto kulturní periferií. Přesto i česky píšící autoři měli snahu žít se pouze činností spisovatelskou. Jedním z nich byl také Julius Zeyer.

Většina z jeho vrstevníků po sobě zanechala různé paměti či alespoň vzpomínkové studie. Julius Zeyer (1841–1901) žádné vzpomínky nezanechal, a proto pro přiblížení se k jeho osobě je třeba vycházet z toho, jak se jevil ve vzpomínkách jiných, nebo z jeho korespondence s vrstevníky, v níž se ovšem rád stylizuje. Rovněž v různých vzpomínkách, počínaje Heritesovými *Vodňanskými vzpomínkami*, je již hodnocen s určitou aureolou, která se s odstupem od jeho smrti stále více zvětšuje.

Pohnutkou tohoto textu ovšem není touha zachytit postavu Zeyera z různých úhlů pohledu, dokonce ani snaha odkrývat to, co je skryto pod tajemným pláštěm Zeyerovy osobní stylizace. Téma, které je vymezeno v následujících řádcích, je naprosto přízemní: Zeyerovy finanční poměry a Zeyer jako zákazník.

Finanční stav Zeyerova konta je v biografích hodnocen příznivě, nikdo ze životopisců se však touto otázkou nezabýval podrobně. Jan Voborník ve své monografii *Julius Zeyer* (VOBORNÍK 1907) zachycuje vlastnictví rodiny Zeyerovy – dřevařskou ohradu a dvě pily v oblasti dnešního Masarykova nádraží. Upozorňuje také na to, že tento podnik musel ustoupit prostorům nového nádraží již v r. 1844, tedy v době, kdy byly malému Juliovi teprve tři roky. Voborník zmiňuje v dalších částech své monografie pouze domy, které rodina vlastnila, ať už šlo o dům v Mariánské ulici (vlastněný rodinou do r. 1878) či vilu v Liboci. Dále ve své práci zachytil informaci o procesu, který vedla Zeyerova matka s pražskou obcí o pilu a ohradu, a soudní při, ve které rodina zápasila o maje-

tek ve Francii. Voborník tvrdí, že básníkovy bezstarostné finanční poměry byly pouze legendou. Po smrti matky v r. 1881 získal dědictví, ale opustil Liboc a přestěhoval se do bytu na Vinohrady a poté v r. 1887 do jihočeských Vodňan, kde obýval postupně dva byty. Finanční Zeyerovu situaci však monografie dále neřeší.

F. V. Krejčí vydal zeyerovskou monografii už v r. 1901, ale majetkové poměry lumírovského básníka pro něj nejsou nejdůležitější součástí knihy. O Zeyerovi píše, že „*vyšel z prostředí blahobytu a poměrného luxusu*“ (KREJČÍ 1901: 12).

O „*básníku snu*“ dále čtenářům sděluje, že měl převzít rodinný dřevařský obchod, ale že tuto činnost Zeyer odmítl a stal se nadšeným sběratelem, archeologem a ctitelům krásy. Rozebírá také jeho pozici spisovatele z povolání: „*Nebylo mezi současnými našimi spisovateli žádného, jemuž by tak jako jemu bylo umožněno soustředit celý svůj rozvoj směrem svých nejnvtřnějších zálib*“ (TAMTÉŽ: 15). A dále: „*Nespoután a nezdržován žádným profesním zaměstnáním, má vždy dosti času, volnosti a prostředků, aby opustil vlast, kdykoliv se mu v ní těžce dýchalo*“ (TAMTÉŽ: 16).

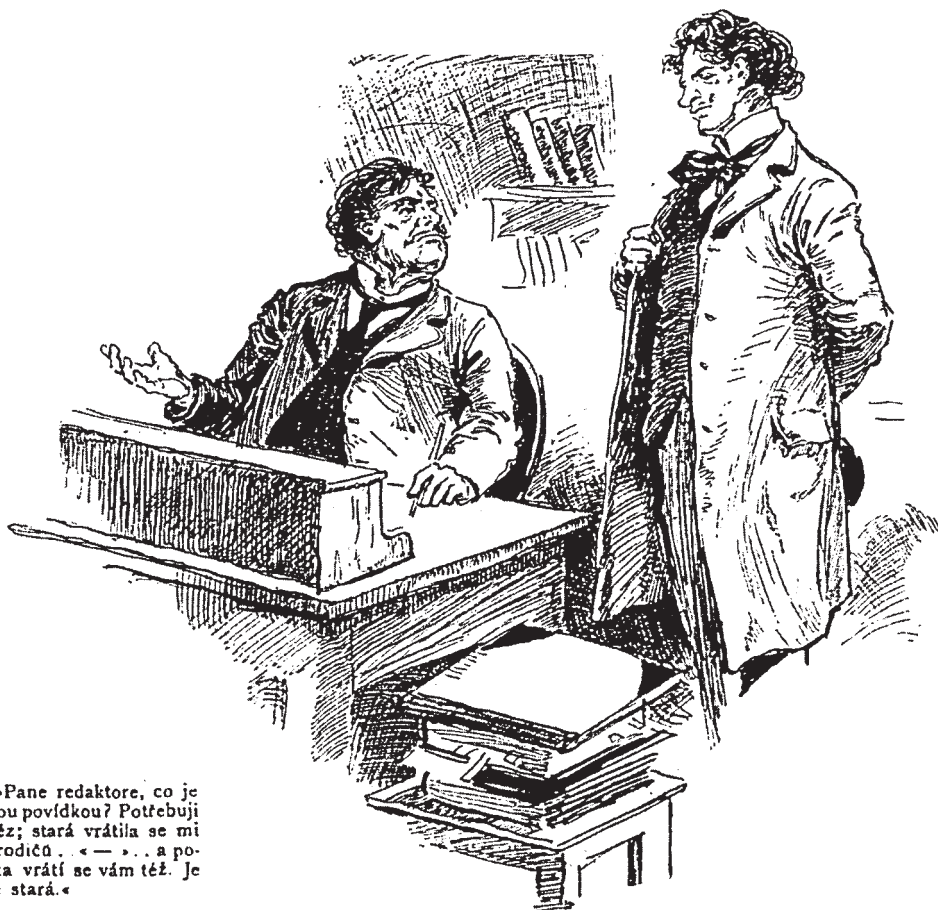
Konkrétnější je pak J. Š. Kvapil v monografii *Gotický Zeyer*. Kvapil charakterizuje Zeyera jako měšťanského synka a kromě dvou výše uvedených nemovitostí uvádí mezi majetek patřící Zeyerově rodině ještě dům v Karlíně. Po smrti matky, jak píše Kvapil, čekal Zeyer, dokud nebyla pražské obci postoupena ohrada a pila, finance získával z důchodů z cenných papírů a z podílu z domu v Karlíně. Kvapil zmiňuje, že Zeyerova rodina po smrti otce chudla, hlavně zásluhou syna Jindřicha. Líčí Zeyera jako člověka poměrně nepraktického, který však řeší i své dluhy. Zmiňuje např. dluh básníkův u jeho známého Václava Vitouška – úroky z něj dosahovaly podle Kvapila až 180 zlatých za rok. Z korespondence se samotným Václavem Vitouškem, u něž v Hoříčkách, obci nedaleko České Skalice, Zeyer několikrát v mládí pobýval, lze vyčíst, že mladý Zeyer byl rozpustilý mladík, který se přátelil s mnoha lidmi, byl zasvěcen do pražských klepů, cvičil v Sokole a jezdil na velocipedu; dluhy však přátelé neřeší (PLESKAČ 1908: 194).

Eva Jurčinová v monografii *Julius Zeyer* s podtitulem *Život českého básníka* ukazuje spisovatele jako chudého snílka živícího se pouze literaturou. Upozorňuje opět na Zeyerova bratra, který nadělal dluhy. Z její publikace vychází faktograficky Robert B. Pynsent v anglické monografii *Julius Zeyer. The Path to Decadence*. Sběrka textů *Julius Zeyer 1841–1901–2001*, vydaná u příležitosti Zeyerova výročí narození a úmrtí ve Vodňanech, pak již pouze shrnuje známá majetková fakta Zeyerovy rodiny. Zeyerův fond při České akademii věd a umění a jím oceněné autory zachycuje ve své studii *Zeyerův fond při České akademii věd a umění* Magdaléna Pokorná.

Jak je tedy vidět, všechny Zeyerovy monografie uvádějí finanční východiska básníka, ale jakým způsobem Zeyer získával peníze po smrti matky, která pravděpodobně působila až do své smrti jako spisovatelův sponzor, či jak a za co je utrácel, žádné práce příliš nerozvádějí.

Dále vycházíme z materiálů z Literárního archivu PNP¹, kde se dochovaly různé Zeyerovy účty a účtenky. Jde o materiál doposud nepublikovaný. Potvrzení Zeyerových zálib a následného utrácení pak dokazuje Zeyerova obsáhlá a z velké části knižně vyda-

1) Konkrétně z fondu LA PNP Julius Zeyer, č. přír. 148/99. Doklady (účty, složenky, vypůjční lístky 1871–1900).

»Pane redaktore, co je s mou povídkou? Potřebuji peněz; stará vrátila se mi od rodičů. « — »... a povídka vrátí se vám též. Je také stará.«

Anekdota z celostránkového souboru kresleného humoru Praha zas oživuje. Uveřejněno v Humoristických listech 26. 9. 1902 pod šifrou. St. H.

ná korespondence s Růženou Jesenskou, J. V. Sládkem, Karlou Heinrichovou, Zdenkou Braunerovou, Marií Kalašovou a dalšími.

Na rozdíl od ostatních spisovatelů měl Zeyer pro své plány a touhy jiné finanční zdroje, které mu zaručilo rodinné prostředí. Zřejmě je to ve srovnání kupř. s jeho souputníky Josefem Václavem Sládkem, jenž se narodil v rodině zbirožského zedníka, a Jaroslavem Vrchlickým, pocházejícím z rodiny kupecké. Kromě pobytu v Rusku, kde působil jako vychovatel, a doby, kdy toto zaměstnání nakrátko vykonával u hraběte Harracha, u něhož pobýval na zámku v Želči a jehož syna doprovázel do německého Bonnu, nikdy neměl žádného zaměstnavatele. Titulatura na dopisech, které mu docházejí, ať už do Vodňan, či na nějakou jinou destinaci, zní často: *Julius Zeyer, spisovatel*. Zeyer si postavení nezávislého spisovatele mohl dovolit, poněvadž finančních prostředků (na rozdíl od jiných) neměl sice nadbytek, ale nikdy nedostatek. Nejprve

žil z dědictví, poté mu pomáhal Josef Václav Sládek, jenž mu řadu věcí tiskl v *Lumíru*, a na závěr života získával peníze od známého mecenáše Josefa Hlávky. Ten mu také v době, kdy spolu vedli spor o uvedení pašijových her, napsal: „*Jsem vždy ochoten Vaši literární činnost všemožně fedrovat, třeba i bez Vašeho vědomí a proti Vaší vůli.*“²

Zeyer si sice ve své korespondenci na materiální těžkosti stěžuje, občas čeká na peníze, ale vždy má z čeho žít. Mohl si tedy dovolit plánovat i to, co jiní nemohli.

Ke spisovatelovým potřebám, za něž neváhal utrácet nemalé sumy, patřila jistá parádovitost, kterou dokládá časté nakupování nového oblečení, dále pořizování si knih, starých tisků a starožitností a v neposlední řadě cestování.

Všechny tyto Zeyerovy záliby nebyly náhodné, odpovídaly duchu doby, v níž žil. S rozvojem průmyslu, včetně spotřebního, a po zkvalitnění dopravy po habsburské monarchii (zvláště železnice urychlila cestování) se měnily i lidské touhy. Vzdálené věci začaly být blízké, mnohem více statků, dříve dostupných pouze šlechtě, bylo najednou k mání i pro obyčejné smrtelníky. Tyto všechny změny postihly rovněž literaturu a změnily i možnosti spisovatelů. Doby, kdy se spisovatel vydal nejdále do Vídně, byly pryč. Lumírovská generace se nebránila kosmopolitnosti, jevila zájem o témata nejen evropská, ale i exotická. Všichni autoři, kteří jsou dnes do ní řazeni, chtěli poznávat cizí končiny. Např. J. V. Sládek pobýval v Americe, spolu se Zeyerem podnikli také cestu do Skandinávie.

Druhá polovina 19. století s sebou přinášela i rozvoj žurnalistiky a knižní produkce. V českých zemích vycházelo více periodik. Rozvoj dopravy kromě jiného umožnil obstarávat si nejen zahraniční noviny a časopisy, ale také knihy. Rozmach nakladatelského podnikání začíná v šedesátých a sedmdesátých letech, pokračuje však i v období následujícím, kdy na českém knižním trhu působí jména jako František Šimáček, Eduard Grégr, rodina Štorchových, Jan Otto, František Topič či Josef Richard Vilímek. Nakladatelé neváhají vydávat české autory a knižní produkce roste.

Starost o zevnějšek patřila k dobrým mravům gentlemana druhé poloviny 19. století. Což konvenuje se Zeyerovou tendencí nemálo dbát na svůj vzhled. Z fotografií můžeme vypozařovat, že šlo o člověka menšího vzrůstu, drobné postavy, světlých vlasů a pečlivě sestřiženého plnovousu. Obrazy pak ukazují i modré oči. Růžena Jesenská popisuje jeho vizáž takto: „*Několikrát setkala jsem se s Juliem Zeyerem ve společnosti, několikrát mne navštívil. Jeho zevnějšek byl elegantní s mírným nádechem dandismu od vybraného, bezvadného šatu do jemných batistových kapesníků a vzácných starých prstenů. Hovořil zdrženlivě, zvolna, provázeje některé výroky měkkým pohybem hlavy, pronesený vtíp zdobil jeho ústa sotva znatelným úsměvem*“ (KRECAR 1919: 3).

Citovaná pasáž kromě toho, že ukazuje na jeden ze Zeyerových charakteristických rysů, a sice na to, že si potrpěl na pěkné oblečení, zároveň prozrazuje, že jeho zjev byl jakousi předzvěstí dandyho. Nákupy oblečení představovaly poměrně velké finanční položky v jeho domácím účetnictví. Zeyer stabilně nakupoval především v Módní síni pro pány M. Bílý a syn, firmě, jež se honosila podtitulem Velký výběr hotových oděvů, sklad francouzských, anglických a brněnských látek.

2) LA PNP, fond Julius Zeyer; korespondence přijatá, Hlávka Josef Juliu Zeyerovi, č. příř. 143/41.

Každý rok v období 1879–1898 (i v době, kdy firmu přebírá Bílého syn Stanislav) si zde Zeyer pořizuje žaket, vestu, svrchník, sako a několikery spodky, jak vyplývá z účtů, přičemž o tom, že životnost obdobných kusů oblečení je delší než roční, netřeba pochybovat. Někdy jde opravdu o parádnické záležitosti – jako žluté sako, černé kamaše, manšestrové sako, písková či mohérová vesta. Částky za oděvy zaplacené se pak pohybují ročně mezi 50 až 120 zl.³

Například když si v r. 1881 Zeyer zakoupí žaket, několikery spodky, převlečník a dvě vesty, platí 123 zl., v r. 1882 za hedvábné sako, vestu a spodky dodává módní síni pro pány 41 zl. Jenom pro představu – jeho román *Ondřej Černyšev* se v té samé době prodává za 3 zl. Pokud částka, kterou Zeyer utratí za oblečení, přesáhne 80–100 zl., spisovatel ji obvykle neplatí naráz. Tak si například rozděluje částku 103 zl., již má zaplatit Stanislavu Bílému v r. 1894, na splátky. Platí ji postupně – 40, 30 a 33 zl. Nutno podotknout, že obchodník si klienta váží a proti nákupu „na splátky“ v podstatě nic nemá. Z účtů jednoznačně vyplývá, že se jeho pohledávka vždy dobrala zdárného konce, neboť v nich můžeme číst: „Částku 40 zl (30 atd...) jsem s díky přijal.“⁴

Oblečení si Zeyer opatřoval i jinde, ať už šlo o barevné hedvábné šátky, které mu obstarával Karel Kintner, v r. 1896 za 15,80 zl., či hladké košile (v témže roce jich spisovatel zakoupil šest u Rudolfa Rollinga v Plzni za 13,90 zl.). Ceny, které za oblečení platil, nebyly na tu dobu nikterak výjimečné, pánský jarní svrchník v té době běžně stával mezi 10–18 zl. a čamaru pro vlastence člověk sehnal od 16 zl.⁵

Další Zeyerovou vášní byly knihy, a to už od mladých let, kdy si je začínal půjčovat u svých přátel. Básníková knihovna, která je dnes v majetku Národního muzea, obsahuje 3798 svazků, z nichž mnohé jsou cizojazyčné. Zeyer za knihy utrácel nemalé sumy, jak vyplývá z účtů obsažených v jeho pozůstalosti. V Čechách knihy nakupoval převážně ve třech podnicích, a sice v knihkupectví Dr. Grégra a Ferd. Dattla, s podtitulem sklad nejnovějších plodů slovanské, německé, anglické a vlašské literatury, následně v podniku Dr. Grégra a Eduarda Valečky a průběžně v knihkupectví Františka Řivnáče. Samozřejmě byl i zákazníkem jiných obchodů, jak českých (např. Bursík a Kohout, Jan Otto), tak francouzských (např. A. Claudin či Lucien Gougy) a německých.⁶

Částky za knihy v letech 1878–1900 jsou vskutku vysoké, pohybují se ročně v rozmezí 100–300 zl., které má Zeyer zaplatit jednomu knihkupci. Ne vždy se mu daří částku sehnat, někdy je stejně jako oblečení platí postupně, jindy je mu celá suma převedena do dalšího roku. Dost často se stává, že se v daném knihkupectví prodává jeho kniha, penězi vydělanými z jejího prodeje pak autor moří dlužné částky. Pravdou je, že v jednom knihkupectví za rok nakoupí více než padesát knih, a to nenakupuje v jediném! Např. v r. 1871 mu je za přibližně padesát knih vyčíslena suma 141,35 zl., Zeyer ji ještě v témže roce navýší na 197,50 zl.; v následujícím roce sníží dluh na 129,40 zl. a v r. 1873 na 75,89 zl., aby částku za knihy o rok později zase navýšil, a sice na 259,7 zl. Sumu posléze hradí, ale vypomáhá si tak, že své vlastní knihy (konkrétně román *Ondřej*

3) LA PNP, fond Julius Zeyer, č. přír. 148/99. Doklady (účty, složenky, vypůjční lístky 1871–1900).

4) Tamtéž.

5) Tamtéž.

6) Tamtéž.

»Básník« po nezdařeném udání veršů nakladateli:
 »Milá ženo, cesta k umění jest opravdu trnitá!
 »Pak jsi k politování! Byl tu švec a povídal, že ti
 boty na dluh již nepodrazí; máš prý chodit bos!«

Anekdota z celostránkového souboru kresleného humoru Styky s uměním.
 Uveřejněno v Humoristických listech 14. 11. 1902 pod šifrou. St. H.

Černyšev) dává do komise, výtěžek z jejich prodeje má sanovat požadovanou částku. Ve stejné době však již nakupuje knihy u Řivnáče, zprvu hotově platí malé částky do padesáti zlatých, po r. 1880 je i zde situace obdobná, dluh za knihy (obvykle o něco nižší než u Grégra, kolem padesáti zlatých) se převádí do dalšího roku. V letech 1878–1886 je tedy Zeyer stálým dlužníkem dvou knihkupců, po r. 1886 Grégra a Valečku opouští a až do své smrti v r. 1901 zůstává věren Řivnáčovu podniku.

Je třeba podotknout, že řadu knih posílali Zeyerovi jeho přátelé a obdivovatelé: „Četl jsem ‚Gotickou duši‘ – Deprimovala mne někdy velice, to tím, že po dlouhé nemoci jsem ještě často churav a to melancholické ovzduší Vašich knihy způsobilo vibraci strun, stejně laděných v mém nitru.“⁷⁾ Tak odpovídá ve svém dopise (nedatovaném, jehož úryvek byl posmrtně vydán v *Moderní revue*) svému velkému obdivovateli Jiřímu Karáskovi ze Lvovic, který ho častoval všemi svými knihami, ačkoli se tito dva muži podobných osu-

7) *Moderní revue* 1901: 157–160.

dů nikdy osobně nesetkali. Obdobně odpovídá jedné ze svých důvěrníc Růženě Jesenské 3. října 1892: „*Slečno, se dostavuji u Vás bych Vám poděkoval za Vaše knihy. Četl jsem je nyní a byly mi to milé chvíle. Dojmul mě především list třetí z Tří listů, je v něm tolik toho, co jsem sám cítil a trpěl*“ (KRECAR 1919: 28).

Zeyerovo sbírání knih nebylo nijak neobvyklé, leč financování tohoto koníčku bylo dozajista nelehké a v podstatě se stávalo příčinou autorových ekonomických problémů. Částka 100 zl., kterou spisovatel běžně knihkupci nechal jako roční tržbu, byla třetinou platu běžného učitele základní školy rakouského mocnářství (pokud tedy pomíneme byt, otop a záhumenek, jimiž byl učitel vybaven). Učitel na gymnáziu si stál v té době trochu lépe, přišel si na 700–800 zl.⁸

Dalším Zeyerovým koníčkem bylo sbírání starožitností, za které s radostí zaplatil i velké peníze. Sbíral výrobky prostých truhlářů, hračkářů a podobných lidových umělců. Šlo o zálibu v určitých vrstvách relativně módní, artefakty lidové tvořivosti sbírala kupř. Zdenka Braunerová. Na Zeyerovu vášeň vzpomíná František Herites: „*Lidé sami, zvěděvše o jeho zálibě, mu nabízeli. Chalupy není v městě, kterou by byl Zeyer za starými kusy nábytku nenavštívil. I po vesnicích chodil a s doktorem po pacientech jezdil, s prázdným se nikdy nevraceje, jednou truhlu přivezli, že sami sotva vešli se na selský vůz, skvostnou, řezanou truhlu ze mlýna pod Helfenburkem, kde se po samotách zachovalo množství věcí nikoli selských, patrně z hradu pocházejících, který nikdy nebyl dobyt, zpusťošten nepřáteli, nýbrž byl opuštěn a jisto, že panstvo odešlé všecko s sebou neodvezlo a po okolí, co zůstavili, bylo rozvlečeno. Odjinud také staré věci dostával Zeyer a z cest svých pozdějších vždy sbírky své cennými předměty rozmnožoval a obohacoval. Vždycky se vrátil všecek zkroušen, stěžoval si, co peněz vydal, a podruhé že už to jistě neudělá. Ale udělal to zas*“ (HERITES 1953: 48).

Zeyer se o tom rovněž sám často vyjadřuje ve svých dopisech, např. své příbuzné Karle Heinrichové 14. února 1895 píše: „*Za ty talíře Ti děkuji mnohokrát a budu pro Tebe též teď něco hledat. Naštěstí je věcí tak různých, že není třeba, abychom soupeřili při sbírání. Já teď nejvíce pasu po skle bílém, gravovaném, jako je ta sklenice, co mi ta paní prodat nechtěla tenkrát v Příbrami. Také pár kousků figur porculánových, míšenských nebo jiných by mi bylo vítáno. Ty zase nejvíce hledáš nábytek, jehož mám dost. – Že bych ty talíře už rád měl zde, můžeš si myslit, ale jedná se jen o to je bezpečně balit a o nepohodlí je posílat, které Ti působit nechci. V té zimě také do Prahy nepojedu*“ (VOBORNÍK 1924: 161).

Předměty si nechával opravovat odborníky, Antonína Petrofa např. žádá o opravu jednoho stojatého starožitného fortepiana z r. 1611. Za opravu platí 50 zl., ale není s ní spokojen, Petrof mu posléze nabízí služby svého syna, který nasbíral v oboru oprav starých nástrojů nové zkušenosti. Aby jeho byt nabyl zajímavého vzhledu, neváhá ho vyzdobit všemi starožitnostmi i věcmi dovezenými z cest. Za 214 zl. tak nakupuje gobelín s polštářem, 9 metrů dekorační látky, brokát, bambusovou vázu, kazety, hrací nástroj a tabatěrku, kam ukládá cigarety (běžná cena cigarety v té době byla kolem tří

8) Zde děkuji profesorovi Vítu Vlnasovi, který mi poskytl informace o platech českého učitelstva a finančních poměrech v habsburské monarchii v 2. polovině 19. století. Informace pocházejí z ústního sdělení prof. V. Vlnase a jsou založeny na základě nepublikovaných rešerší O. Urbana.

krejcarů), jichž denně vykouří nejméně čtyřicet. Kromě toho, je to básník, který zná různorodé kultury i kraje, objednává ve Staňkově obchodu s čajem sochu Buddha. Podle známých fotografií (svoje portréty si nechává Zeyer dělat – jednak v Langhansově ateliéru za 22,30 zl., jednak u Adolfa Pecha v Českých Budějovicích, kde jsou levnější – za 13 zlatých a 6 krejcarů) vypadal autorův příbytek jako skladiště orientálního umění a různých artefaktů lidového umění, na které byl ovšem spisovatel velmi pyšný.

Zeyerovou zálibou bylo také cestování – za svůj život projel takřka celou Evropu, pobýval ve Francii, navštívil Itálii, Rusko, Španělsko, Německo, byl i v Tunisu, přičemž zpáteční vlaková jízdenka Praha – Paříž ve druhé třídě stála koncem osmdesátých let 19. století 64 zl.

Jeho první cesta vedla v r. 1861 do Vídně, kde se tehdy dvacetiletý Zeyer měl, vzhledem k činnosti rodinné firmy, vyučit řemeslu ve Fellnerově tesařské dílně. Poté odchází do světa na zkušenou, pobývá v Německu, v Alpách a ve Švýcarsku. Odtud pokračuje do Francie. Zde je důležité podotknout, že český literát poznal francouzské (tj. pařížské prostředí) již v šedesátých letech 19. století, seznamoval se nejen s přírodními scenériemi, ale rovněž s uměním. Francie ale mladému Zeyerovi nestačila, v r. 1873 cestuje do Ruska, konkrétně do Petrohradu, kde pracuje nejprve u knížete Golycina a poté u ministra Valujeva. V Rusku poznal život tamější aristokracie a do země poté zavítal ještě třikrát (v letech 1880–81, 1893 a 1899).

Období konce sedmdesátých let 19. století nebylo pro Zeyera finančně nejšťastnější, ale i zde nacházel spřízněné duše pro své cesty. Jednou z nich byl Josef Václav Sládek, který Zeyerovi hradil v r. 1878 cestu do Skandinávie, na niž se společně vypravili. Cestu popisuje 3. července 1878 příteli Kašparovi: *„Jedu 13. července do Švédska, Norska a Dánska a zůstanu tam šest neděl. Vyskytla se totiž duše útrpná, která se nade mnou smilovala, je to redaktor Lumíru J. V. Sládek. Zaplatí za mě cestu a já se s ním pak nějak vyrovnám. Nemohu Ti říci, jak mne důkaz toho vzácného přátelství dojal. Můj ty Bože, vždyť je to jediné, co člověk na světě má, vidí-li, že jej někdo má trochu rád. Doufám, že mne ta cesta spraví, jsem velmi sedřen duševně, prací i starostmi uštván“* (VOBORNÍK 1907: 75).

V r. 1884 se vypravil na další delší cestu, a sice do Itálie, kde navštívil Řím, Perugii, Assisi, Neapol a Sicílii, odkud se přeplavil do Tunisu. Rok nato získává 300 zl. od Svato-boru, čeká na další peníze a pak hned spěchá na výlet do Istanbulu a Řecka.

O čtyři roky později opět vyjíždí na delší pobyt, přes Salcburk cestuje do Paříže, kde navštěvuje světovou výstavu, z Paříže míří do Bretaně a Pikardie. Z Francie jeho pout' vede v r. 1890 dále do Španělska. Během této výpravy se už ve Vodňanech, v nichž v té době spisovatel žije, obávají, že se Zeyer do jihočeského městečka nikdy nevrátí. Přijíždí však v průběhu r. 1890, nachází si nový byt, který vybavuje suvenýry, jež dovezl z cest.

Poté, co obdržel Náprstkovu cenu za divadelní hru *Neklan*, měl Zeyer finance na další cestování. V r. 1893 vyráží do Tyrol a severní Itálie, odtud odjíždí opět do Ruska. Tentokrát putuje po celém Krymu, z něhož jej cestovatelská vášeň vede na Kavkaz. Na cestě je okraden, žije v Rusku na dluh a čeká na peníze od nakladatele Valečky (VOBORNÍK 1907: 237).

V r. 1894 odjíždí Zeyer z Vodňan do Štýrska a Chorvatska, odkud ho navrací zpět zpráva o smrti Vojty Náprstka. Cestovatelský duch Zeyerův neumdlévá ani tehdy, když už má zdravotní problémy. V létě 1896 se spisovatel vydává do Německa a jeho poslední velká cesta v r. 1899 vede znovu do Ruska. Poté byl už spisovatel natolik zdravotně indisponován, že se na další velké cesty již nemohl vypravit.

Z čeho platil své cesty, je poměrně komplikované určit. Počáteční cesty byly podporovány rodinou a někdy mu půjčili přátelé (viz výše zmiňovaný J. V. Sládek). Další cesty platil pravděpodobně ze svých honorářů. Jen málokdy získal jiné peníze, jako bylo 300 zl. od Svatoboru nebo Náprstkova cena. Ve spisovatelově pozůstalosti se žádné účty z cest nedochovaly, ani žádné jízdenky či zprávy, za co vše Zeyer v cizině utrácel. Z korespondence se spíše dozvídáme, co na svých cestách zažil, co ho okouzlo, než co kde platil. Jisté je (a v korespondenci spisovatelově se to též dočteme), že to byly knihy, starožitnosti a suvenýry (někdy i větších rozměrů), kterými vybavoval svůj byt, ale také obdarovával přátele.

Pro Zeyera bylo cestování svým způsobem vášní, cesty sloužily k léčení jeho duševních krizí. Zároveň však nelze popřít, že souzněly s programem lumírovské generace. Krom toho, že Zeyerovi pomáhaly psychicky, byly také velkým zdrojem inspirace tohoto „zasmušilého velikána“. Vytěžil z nich náměty, dokázal popsat prostředí (Rusko v *On-dřeji Černyševovi*, Řím v románu *Jan Maria Plojhar*), ale také studoval tamní literaturu, mnohdy i staršího data, která se často stávala tematickým zdrojem jeho děl.

PRAMENY

Literární archiv Památníku národního písemnictví – fond:
ZEYER, Julius

HELLMUTH-BRAUNER, Vladimír
1941 *Přátelství básníka a malířky. Vzájemná korespondence Julia Zeyera a Zdenky Braunerové* (Praha: Vyšehrad)

HERITES, František
1953 *Vodňanské vzpomínky* (Praha: Československý spisovatel)

SLÁDEK, Josef Václav – ZEYER, Julius
1957 *Sládek – Zeyer. Vzájemná korespondence*; ed. Kvapil, Josef Šofferle (Praha: ČSAV)

VOBORNÍK, Jan
1924 *Dopisy Julia Zeyera Karle Heinrichové* (Praha: Česká grafická unie, a. s.)

ZEYER, Julius – JESENSKÁ, Růžena
1919 *Listy Julia Zeyera Růženě Jesenské*, ed. Krecar, Jarmil (Praha: Bradáč)

LITERATURA

ČESKÝ BIBLIOFIL

1941 *Sborník Spolku českých bibliofilů, věnovaný Juliu Zeyerovi* (Praha: Spolek českých bibliofilů)

HONZÍKOVÁ, Milena

1971 *Julius Zeyer a Vilém Mrštík. Dvě možnosti české moderní prózy* (Praha: Univerzita Karlova)

CHARLE, Christophe

2004 *Intelektuálové v Evropě 19. století* (Brno: CDK)

JURČINOVÁ, Eva

1941 *Julius Zeyer, život českého básníka* (Praha: Topičova edice)

PLESKAČ, Karel

1908 „Ze starší korespondence Julia Zeyera“; *ČČM*, s. 194

KREJČÍ, František Václav

1901 *Julius Zeyer* (Praha: Hejda & Tuček)

KVAPIL, Josef Šofferle

1942 *Gotický Zeyer* (Praha: Václav Petr)

LOUŽENSKÝ, Jiří

2001 *Julius Zeyer 1841–1901–2001* (Vodňany: Městská knihovna ve Vodňanech)

POKORNÁ, MAGDALÉNA

2001 „Zeyerův fond při České akademii věd a umění“; *Česká literatura XLVIII*, č. 1, s. 95–103

PYNSENT, Robert Burton

1973 *Julius Zeyer. The Path to Decadence* (The Hague: Mouton & Co.)

VLAŠÍNOVÁ, Drahomíra

2003 *Julius Zeyer, dramatik* (Brno: Istenis)

VOBORNÍK, Jan

1907 *Julius Zeyer* (Praha: Česká grafická unie a. s.)